

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14429619>

GULLIVERNING SAYOHATLARI ASARIDA IJTIMOYIY -SIYOSIY MASALALARNING SATIRIK TASVIRI

Abdurayimova Lobar Husniddin qizi

TerDU talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Jonatan Sviftning "Gulliverning sayohatlari" asari, asarga oid ma'lumotlar, undagi qahramonlar hamda Angliyadagi ijtimoiy va siyosiy muammolarni fantastik sayohatlar orqali ochib berishi tahlil qilinadi.

Kalit soʻzlar: Gulliver, sayohat, Jonatan Svift, ijtimoiy tanqid, fantastika, siyosat, Liliputiya, ulkan odamlar.

Jonatan Svift (1667 - 1745) ingliz nasrining eng yuksak namoyondalaridan biri sanaladi. Sviftning shoh asarlaridan biri boʻlgan „ Gulliverning sayohatlari “ romani 1726 - yilda chop etilgan boʻlib, koʻpchilik asarni bolalarga moʻljallab yozilgan asar deb qarashadi. Aslida bu asar insoniyat haqida yozilgan satiradir. Asar oʻz zamonasining ijtimoiy va siyosiy masalalarini oʻrganishda muhim ahamiyatga ega. Bu asar, fantastik sayohatlar orqali inson tabiatini, jamiyatdagi munosabatlarni tanqid qiladi. Asar Gulliverning har xil oʻlkalarga qilgan sayohatlarini tasvirlaydi. Har bir oʻlka oʻziga xos xarakterlar, madaniyat va ijtimoiy tizimlar bilan toʻla, bu esa Gulliverning oʻzini va oʻz jamiyatidagi vaziyatlarni kengroq koʻrishiga imkon beradi.

Liliputiyaqa qilgan sayohatida Gulliver kichik odamlar orasida boʻladi. Mittivoylar orasida „Togʻ odam “ ga aylanadi. Uning roʻmolchasida chavandozlar ot oʻynatadi, qahramon 600 ta toʻshakda uxlaydi. Mittivoylar mamlakatida tuxumni uch tomonidan sindiruvchilar guruhi bilan poynagidan sindiruvchilar guruhi oʻrtasida ashaddiy bahs boradi. Tuxumni uchidan sindirishdan bosh tortganligi uchun oʻn bir

ming mutassib o‘lim jazosiga hukm qilingan. Bu kabi hodisalarni o‘qigan har bir o‘quvchida arzimagan bir tuxum masalasining ustidan tortishishlari kulgu uyg‘otishi tabiiydir. Adib bu bilan o‘z zamonasidagi katoliklar va protestant mazhabidagi dindorlarning ashaddiy ixtiloflari aslida arzimas poydevorga qurilganligi, ammo, shu arzimas sabab tufayli juda katta qirg‘in-barotlar yuz berayotganligini tanqidiy tarzida tasvirlaydi. Romanda Liliputiya’dagi ahmoqona tartiblardan yana biri — yuqori mansablarga qanday odamlar tanlanishi o‘tkir hajviy bo‘yoqlarda tasvirlanadi: „Birorta amaldor vafot etsa yoki imperatorning g‘azabiga uchrasa, bo‘shagan lavozimga da‘vogar bo‘lganlardan besh-olti kishi oliy hazratlari va butun saroy ahlini xushnud etib, dor o‘ynab berish uchun imperatordan izn so‘rashadi. Kimki arqondan qulamay, hammadan balandga sakrasa, bosh o‘rin o‘shaniki bo‘ladi“. Mukofot olish tartiblari ham shunga o‘xshash. Imperator tayoq o‘ynatganida uning ustidan va ostidan chaqqonlik bilan likillab o‘ta oluvchilarga oliy mukofotlar beriladi. Shunga o‘xshash voqealar talaygina bo‘lib, ular kinoyaviy tarzda alohida chizgilar bilan namoyon bo‘ladi.

Gulliver sayohatlaridan birida Ulkanlar mamlakatiga borib qolganida o‘zi ham liliput holiga tushib qoladi. Ulkan fermerlardan biri Gulliverni xalqqa ko‘rsatib anchagina pul ishlaydi. Ulkanlar qirolining qizi bu xabarni eshitib, otasini ko‘ndirib, dehqondan „qo‘g‘irchoq odamcha“ Gulliverni sotib oladilar. Keyingi sayohatida Gulliver sehrgarlar oroli Glabbdobdribga borib qoladi. Sehrgar qirol unga insoniyat tarixida o‘tgan buyuk zotlarning ruhlarini chaqirib, suhbatlashtiradi. Suhbatlarda aniqlanishicha, tarixda o‘tgan buyuk zotlarning avlodlari asrlar o‘tishi bilan maydalashibdi — ular tovlamachi, firibgar, aqldan ozgan, zolim odamlarga aylanibdilar. Tarixchilar esa yolg‘onlarni yozib, eng buyuk jasoratlarni qo‘rqoqlik, dono maslahatlarni ahmoqlik, vatanparvarlikni xoinlik deb yozibdilar.

Aslida Jonatan Svift bu asarini boshqa bir buyuk ingliz adibi Daniel Defoning „Robinson Kruzo“ romaniga hajv sifatida boshlagan edi. Afsuski, bir zamonda yashagan ikki buyuk adib bir-biriga yov edi. Defo ham, Svift ham bir-birini amaldorlarga xushomadgo‘ylik qilishda, sotqinlikda ayblar edilar. „Robinson

Kruzo“ning bir necha qismdan iborat davomi bo‘lib, ularda qahramon mavjud qirollik tuzumida adolatli oddiy mehnatkash odam o‘z baxtini topadi, degan g‘oyani ilgari surgan edi. Svift esa bir biridan ochko‘z , tekinxo‘r, takabbur qirollar va ministrlar hukmronlik qilgan jamiyatda inson hech qachon baxtini topolmasligini Gulliver sayohat qilgan o‘lkalar misolida ko‘rsatib bergan.

Xulosa qilib aytganda, asar o‘z zamonida kuch va kuchsizlik, erkinlik va kamsitish kabi dolzarb mavzularni satirik usulda tasvirlash orqali Angliya burjuaziyasi va zodagonlari hayotining ijtimoiy -siyosiy masalalarini ochib bergan. Sviftning mazkur asari o‘tgan ikki yarim asr davomida jahonning bir nechta tillariga tarjima qilinib bugungi kunda ham kitobxonlar uchun o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan asarlardan sanaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gulliverning sayohatlari: roman. Jahon sarguzasht adabiyoti .Toshkent : Sharq , 2009 .
2. Alekseev P. V. Rus Sharq sayohatnomasi 18-asr oxiri va 19-asrning birinchi uchdan bir qismi sayohat nasri sifatida . 2014
3. „Jonatan Svift “ . Britaniya ensiklopediyasi. 2012-yil 4 - may
4. "Gulliverning sayohatlari " Waynback Machine saytida 2015